

DARIUSZ WOJAKOWSKI

Nowe szaty wielokulturowości – spektakle kulturowe i dyskursy potoczne

Streszczenie: Autor identyfikuje teoretyczne i społeczne konteksty koncepcji wielokulturowości oraz współczesnej jej krytyki. Problemy z zastosowaniem wielokulturowości wiążą się aktualnie zarówno z potocznymi uproszczeniami jej rozumienia, jak i istotnymi zmianami współczesnych społeczeństw i sposobami interpretacji tych zmian. Niezależnie od tych przemian – wielokulturowość w Polsce pozostaje znaczącym elementem dyskursów publicznych. Celem artykułu jest wskazanie nowych koncepcji wielokulturowości, które uwzględniają wskazane zmiany paradygmatyczne i społeczne. Są to: koncepcja wielokulturowości – jako metaramy kultury różnicy ujawniającej się w spektaklach kulturowych oraz koncepcja wielokulturowości – jako faktu kulturowego negocjowanego w dyskursach potocznych.

Słowa kluczowe: wielokulturowość, spektakl kulturowy, dyskurs publiczny

Wielokulturowość to termin, który w europejskim dyskursie społeczno-politycznym wzbudza różnego rodzaju emocje. Z jednej strony jest to kategoria odwołująca się do centralnych wartości Unii Europejskiej, których realizacja wpisana jest w system integracji społecznej oraz aktywizacji kulturowej na wszystkich poziomach życia społecznego krajów-członków. Z drugiej termin ten spotyka się z publiczną krytyką nie tylko ze strony radykalnych przeciwników integracji europejskiej, ale też w głównym nurcie europejskiej polityki już kilka lat temu pojawiły się w wypowiedziach głównych liderów krajów unijnych stwierdzenia o porażce polityki wielokulturowości (Allmer, 2010; Malik, 2015). Niezależnie od tych głośnych deklaracji i ewidentnych różnic poglądów (oprócz radykalnych poglądów antywielokulturowych istnieją też radykalne poglądy multikulturalistyczne), problem wielokulturowości nadal jest elementem debat publicznych we wszystkich krajach europejskich, niezależnie od skali ich faktycznego zróżnicowania kulturowego. Oznacza to, że sprawa wielokulturowości też jest uznawana za istotną nawet w społeczeństwach Europy Środkowej, znacznie mniej zróżnicowanych aktualnie niż

kraje zachodnie. Debaty na poziomie państw członkowskich przełożyły się na język komunikowania Unii Europejskiej. Zasady kreowania polityki kulturalnej Rady Unii Europejskiej przyjęte jeszcze w 2007 roku opisują jako cel tej polityki „propagowanie różnorodności kulturowej i dialogu międzykulturowego” (Rezolucja Rady Unii Europejskiej, 2007). Kategorie te z czasem zostały przeciwstawione wielokulturowości, co wskazane jest *explicite* na stronie Komisji Europejskiej: „Intercultural dialogue is, essentially, the exchange of views and opinions between different cultures. Unlike multiculturalism [podkr. DW], where the focus is on the preservation of separate cultures, intercultural dialogue seeks to establish linkages and common ground between different cultures, communities, and people, promoting understanding and interaction”¹.

Owe społeczno-polityczne wyobrażenia wielokulturowości zupełnie nie pasują do diagnozowanego przez nauki społeczne stanu zjawisk związanych ze zróżnicowaniem kulturowym. Zauważa to współcześnie Kenan Malik (2015): „But the truth about multiculturalism is far more complex than either side will allow, and the debate about it has often devolved into sophistry”. Autor zwraca uwagę na to, że wielokulturowość, jako pewien stan społeczeństwa ma istotne implikacje dla wszystkich aspektów życia społecznego zarówno w wymiarze jednostkowym, lokalnym, jak i globalnym. Wskazuje też na odmienność polityk wielokulturowości w krajach europejskich, które błędnie interpretowane są jako opisanie owego „stanu społeczeństwa”.

Niniejszy artykuł stara się na przykładzie najbardziej monokulturowego społeczeństwa w Europie – Polski – pokazać, że wielokulturowość jest przede wszystkim kategorią opisującą owo zróżnicowanie kulturowe i to w bardzo wielu, nieuwzględnianych często aspektach. Oczywiście stosowanie kategorii wielokulturowości do opisu zróżnicowania nie jest neutralne poznawczo. Jeżeli rozpoznajemy istniejące zróżnicowanie jako wielokulturowość to wydaje się, że wskazujemy przede wszystkim na pojawianie się swoistej świadomości zróżnicowania kulturowego w dyskursie publicznym. Tak ujmuje, to K. Malik: „Whether contemporary Europe really is more plural than it was in the nineteenth century remains subject to debate, but the fact that Europeans perceive it to be more diverse is unquestionable. This owes in large part to changes in how people define social differences” (2015).

¹ https://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/intercultural-dialogue_en (4.04.2017).

Podjęcie to musi uwzględnić kontekst teoretyczny i społeczny, w jakim kategoria wielokulturowości została wprowadzona do nauk społecznych i czynniki „wyprowadzające ją” ze słownika tych nauk. Następnie przeanalizowane zostaną możliwe zastosowania wielokulturowości w badaniach nad kulturą współczesną.

Wielokulturowości wady i niezrozumienia

Kilka ostatnich lat, w których ogłaszano upadek czy klęskę wielokulturowości (multikulturalizmu), w pewnym sensie spowodowało upowszechnienie się niniejszej kategorii. Jak zwykle w procesie przyswojenia pojęcia ze sfery dyskursu naukowego do przestrzeni wielu potocznych dyskursów publicznych, wiązało się to z pewnym spłaszczeniem czy zawężeniem znaczeń przypisywanych wielokulturowości. Wydaje się, że przynajmniej w Europie kontynentalnej wypowiedzi dziennikarzy i polityków orientują się na wielokulturowość jako: 1) politykę wobec grup imigranckich, często rozumianą w sposób bardzo konkretny, czyli jako politykę własnego państwa narodowego, a częściej jako pewne składowe tej polityki (np. politykę socjalną czy edukacyjną); 2) ideę równości kultur, rozumianą konkretnie jako pełne równouprawnienie wartości kulturowych społeczeństwa przyjmującego i imigrantów.

W ogólnym porównaniu takie rozumienie wielokulturowości nie jest sprzeczne z teoriami socjologicznymi. Klasyczne ujęcie brytyjskie Johna Rexa (1995) wspomina wszak właśnie o takim ujęciu wielokulturowości, gdzie jest ona rozumiana jako pewien rodzaj polityki oraz idei organizującej wytyczne polityczne. To, co jest przedmiotem publicznej krytyki, jest zatem ewidentnym przejawem wielokulturowości. Problemy oczywiście ujawniają się w szczegółach. Czy wskazywane słabości praktyk wielokulturowych to realne słabości wielokulturowości jako takiej, czy też może słabość konkretnych form działania? Czy krytyka wielokulturowości ujawnia jej zasadnicze wady, wady konkretnych praktyk, czy też wiązać się może z pewnym niezrozumieniem wielokulturowości?

Odpowiedź na te pytania wymusza przede wszystkim skrótowe odniesienie kategorii wielokulturowości do pewnej tradycji teoretycznej i kontekstów społecznych, w ramach których się ona kształtowała.

Wielokulturowość pierwotnie służyła do teoretycznego opisanie i politycznej organizacji zróżnicowanych kulturowo/etnicznie społeczeństw, w warunkach, kiedy to zróżnicowanie: a) wiązało się z imigranckim pochodzeniem większości obywateli; b) istniało w warunkach uprzywilejowania kulturowego

grupy dominującej (Babiński, 1998; Smolicz, 2000). Niezależnie od tego, jak wielokulturowość była rozumiana w tym czasie, warto zauważyć, że:

- Teorie wielokulturowości nie pojawiały się w próżni intelektualnej, lecz były propozycją stworzoną w kontekście teorii asymilacji (Kubiak i Paluch, 1980) oraz pluralizmu kulturowego (Gordon, 1964, 1981). Owe teorie z kolei były mocno ugruntowane w ogólnej teorii socjologicznej, czyli w dominującym do lat 80. XX wieku paradygmacie funkcjonalno-strukturalnym.
- Chociaż deklaratywnie autorzy tych koncepcji przedstawiali je jako alternatywę dla teorii asymilacji i pluralizmu (Rex, 1997; Smolicz, 2000), to w praktyce były one specyficzną formą koncepcji pluralizmu kulturowego (Wojakowski, 2002) i nawet łagodną formą asymilacji imigrantów. Jak zauważył Grzegorz Babiński (1998, s. 38), „polityczna reprezentacja zbiorowości etnicznych może być wentylem bezpieczeństwa, a jednocześnie formą pełniejszej partycypacji zbiorowości etnicznych w życiu społecznym”.
- W związku z powyższym w pracach socjologicznych na temat wielokulturowości bardzo łatwo można zauważyć takie założenia, które – obok propozycji pozytywnie dyskryminującej polityki wobec imigrantów oraz idei uznania wartości kultur imigranckich – proponują jednoznaczne zdefiniowanie wspólnego dla społeczeństwa zespołu norm i wartości, które będą respektowane przez wszystkich obywateli (Smolicz, 2000, ss. 48–52), a nawet podkreślają, że odmienności kulturowe powinny być utrzymywane w sferze prywatnej, a nie publicznej. „In a multicultural society we should distinguish between the public domain in which there is a single culture based upon the notion of equality between the individuals and the private domain, which permits diversity between groups” (Rex, 1997, s. 218).

Dopiero uświadomienie sobie tych cech teorii wielokulturowości pozwala na wskazanie potencjalnych słabości tej kategorii w czasach współczesnych, jak i wyjaśnienie nieporozumień jej dotyczących.

Zaczynając od nieporozumień, łatwo dostrzec, że wielokulturowość zupełnie nie wiąże się z osłabianiem społeczeństwa politycznego, ale z jego istotnym wzmocnieniem, poprzez postulat zdefiniowania zestawu powszechnych dla niego wartości. Propozycje socjologów multikulturalistów nawiązywały przy tym silnie do pierwszeństwa praw jednostki nad prawami grupowymi (Gordon, 1981). Jednocześnie były one proponowane ze świadomością, że pewne obszary życia społecznego, jak edukacja i religia, zawsze będą źródłem napię-

cia pomiędzy porządkiem domeny publicznej i prywatnej (Gawkowska, 2004). Wydaje się jednak, że napięcia w tych obszarach nie przynależą do samej idei wielokulturowości, ale bardziej wynikają z późnonowoczesnych sporów pomiędzy liberalną wizją praw jednostki a neokonserwatywną propozycją praw wspólnoty (Gawkowska, 2004). Silniejsza orientacja na prawa grupowe, która ujawniła się na początku XXI wieku, odpowiada zatem za interpretowanie wielokulturowości jako wprowadzenia zróżnicowania do domeny publicznej.

Jednocześnie trzeba zauważyć, że Jerzy Smolicz w swoim ujęciu teoretycznym wielokulturowości twierdził, że wspólną wartością społeczeństwa jest sama wielokulturowość, która zakłada otwartość grupy dominującej na wartości mniejszości (Smolicz, 2000, s. 51). Założenie to otwiera problem, czy i na ile domena publiczna może być wielokulturowa? Wydaje się, że ani podejście zorientowane na prawa jednostki, ani pomysły komunitariańskie nie są w stanie tego problemu rozstrzygnąć. Warto przywołać tu uwagę Rexa (1997, s. 219) na temat możliwości samej implementacji założeń wielokulturowości: „It never was the task of a sociologist to provide happy endings. All I can do is to clarify my value standpoint and indicate the institutional arrangements are necessary for its realization”.

Od czasów tej deklaracji ujawniły się jednak istotne słabe strony teorii wielokulturowej. Po pierwsze, zmienił się zasadniczo paradygmat postrzegania społeczeństwa. Wskaźnikiem tej zmiany jest popularność kategorii „relacje międzykulturowe” (Grzybowski, 2008). W istocie rzeczy odnosi się ona do tego samego obszaru zjawisk co asymilacja i wielokulturowość, ale pozwala na zamianę ujmowania zróżnicowania kulturowego z kategorii grupowych/strukturalnych na interakcyjne (Wojakowski, 2013). Wydaje się, że dokonała się przez to istotna zmiana w opisie świata społecznego i wiąże się ona z faktycznymi zmianami w świadomości wielu aktorów społecznych (Wojakowski, 2007). Obecność krytyki i wspierania multikulturalizmu w debacie publicznej wskazuje jednak, że zmiany te nie przełożyły się jeszcze na ramy dyskursu społecznego. W efekcie wielokulturowość znika jako kategoria opisująca życie codzienne aktorów społecznych, po części dlatego, że definiujące ją cechy stają się tak powszechne, że są niewyróżniające i przez to niedostrzegane w definiowaniu sytuacji społecznych (co dotyczy np. wielkich aglomeracji europejskich). Jednocześnie wielokulturowość obecna jest jako składowa różnych dyskursów publicznych (choć jak zauważyłem we wstępie, znika też z dyskursu unijnego), niezależnie od faktycznego zróżnicowania etnicznego.

Drugim problemem jest „zróżnicowanie zróżnicowania”. Dostrzegając je już Rex, zauważając, że inaczej są traktowane w Europie tradycyjne mniejszości

narodowe, a inaczej zbiorowości imigranckie. Aktualnie w krajach UE istnieją prawnie dwie różne kategorie imigrantów: obywatele innych krajów Unii oraz imigranci spoza UE, niezależnie zresztą od obywateli danych krajów wywodzących się z wcześniejszych napływów imigrantów i innych różnicowań o podłożu kulturowym. Tutaj pojawia się kolejna kategoria przekraczająca – tak jak relacje międzykulturowe – tradycyjne wyobrażenia wielokulturowości. Jest to koncepcja transnarodowych przestrzeni społecznych (Faist, 2000; Krzyżowski, 2013). Autorzy ci traktują przestrzenie transkulturowe bardziej w kontekście relacji społecznych, a nie ustrukturuowań. Relacje owe związane z nowymi formami migracji tworzą specyficzną sieć powiązań międzykulturowych, międzynarodowych i międzyregionalnych (Krzyżowski, 2013).

W praktyce okazuje się, że po 20 latach od pełnej implementacji wielokulturowości jako kategorii opisującej społeczeństwa europejskie trafność tego pojęcia słabnie. Z drugiej strony jest to kategoria społeczna wyraźnie ujawniająca się jako składnik dyskursu publicznego. Wydaje się, że z tego powodu socjologiczne koncepcje wielokulturowości powinny przeorientować się w ten sposób, że będą uwzględniać „poststrukturalne” cechy współczesnych społeczeństw. Z opisu grup i społeczeństw wielokulturowość bardziej powinna odnosić się do procesów strukturalizowania (działań) i interpretowania (różnicy). W tym kierunku zmierzają opisane poniżej analizy wielokulturowości.

Wielokulturowość w ponowoczesnej płynności

Ciekawą propozycją dopasowania wielokulturowości do teorii postnowoczesnych w socjologii jest koncepcja opracowana przez Joannę Kurczewską (2015). Autorka zwraca uwagę, że zasadność odwołania się do wielokulturowości wynika w dużej mierze z lokalnego kontekstu społecznego tego odniesienia. Tym kontekstem jest społeczeństwo polskie, lokowane w systemie światowym jako półperyferyjne, zawieszane „między postmodernistycznym kulturowo zachodem, a wschodem podporządkowanym neotradycjonalizacji” (Kurczewska, 2015, s. 29). Wyjściowym założeniem teoretycznym dla traktowania relacji kulturowych w społeczeństwie polskim w kategoriach wielokulturowości jest przyjęcie ramy metakultury różnicy i różnorodności. Właściwie jest to wprowadzenie do analizy struktur kulturowych głównej kategorii postmodernistycznej (Bauman, 1995; Gupta i Ferguson, 2004), choć należy zdawać sobie sprawę, że kategoria różnicy posiada też istotne walory właśnie dla analizy strukturalnej (Luhmann, 2007).

Istotnym punktem odniesienia dla Kurczewskiej (2015) są spektakle kulturowe, które można potraktować jako pewne konstruowanie określonych sensów i symboli (a więc kultury), które są nie tyle procesem intrakulturowym (czyli wewnątrz jednolitego systemu kultury), co interkulturowym. Ten zamysł autorki przede wszystkim pokazuje analiza konkretnych przedstawień kulturowych będących budowaniem powiązań pomiędzy różnicą temporalną: przeszłością i terażniejszością lub też skomplikowanej prezentacji różnicy strukturalnej w terażniejszości. Ten drugi przypadek ilustrowany jest przez międzynarodowy festiwal folkloru, czyli: „spotkanie kultur przedstawione na dwóch poziomach, społecznym i kulturowym — odbywa się w terażniejszości, a dokładniej w terażniejszości rozszerzonej, bo uwzględniającej przetworzenia tradycji obyczajowych czy muzycznych dawniej wytworzonych. [...] [Spotkanie] konfiguracji kulturowych składających się na polską kulturę wyrażoną środkami sztuki ludowej, z odpowiednimi typami konfiguracji artystyczno-folklorystycznych kultur obcych” (Kurczewska, 2015, ss. 43–44).

Spektakl taki jest szczególnie istotny dlatego, że daje się w nim zaobserwować ustanawianie „na kilku poziomach agregacji społecznej przestrzeni kulturowych” (Kurczewska, 2015, s. 47). Oznacza to, że z jednej strony możemy obserwować relacje, które tradycyjnie w socjologii były rozpoznawane jako „wielokulturowe” (obecność przedstawicieli obcych etnicznie kultur) z kontaktem międzykulturowym przebiegającymi na linii tradycja – nowoczesność (zarówno w odniesieniu do muzycznych form, jak i form organizacji czasu wolnego) oraz kultura ludowa (regionalna) – narodowa.

Badania lokalnych spektakli kulturowych pokazują, że często w społecznościach wieloetnicznych silniejszą różnicą kulturową od odmienności etnicznej jest podział na kulturę profesjonalną i masową. Zwłaszcza animatorzy kultury zajmujący się kulturą profesjonalną skłonni są uznawać za własne te elementy kultury mniejszościowej, które nie są „skażone” masowością (Fiń, Karnaukh i Wojakowski, 2013).

Spostrzeżenia Kurczewskiej korespondują z drugim sposobem uwzględniania perspektywy ponowoczesnej w analizach wielokulturowości. Bazuje on na potraktowaniu tej kategorii jako składowej produkowanych w lokalnych interakcjach definicji sytuacji, czy też intersubiektywnych wyobrażeń (interpretacji) (Wojakowski, 2015, 2016). Wielokulturowość jest wtedy „jedną z wartości społecznych [...] a nie zasadą zorganizowania świata wartości w społeczeństwach zróżnicowanych etnicznie. Dlatego jej wyobrażenia mogą abstrahować od konkretnych układów etnicznych, relacji międzykul-

turowych, rozwiązań politycznych” (Wojakowski, 2015, s. 73). Podobnie jak w koncepcji Kurczewskiej, kategoria ta oddala się od tradycyjnego jej rozumienia, z tą różnicą, że analiza tej autorki stara się eksplorować nowe (nieetniczne) obszary zróżnicowania kulturowego. W przypadku zwrócenia się ku indywidualnym rozumieniom wielokulturowości badane są nowe przekształcenia wyobrażenia różnicy kulturowej, postrzeganej wciąż w kategoriach etnicznych. W kontekście zbiorowości wieloetnicznych „owo »potoczne« rozumienie wielokulturowości jest bowiem faktem kulturowym, który może istotnie oddziaływać na formy kontaktów międzykulturowych” (Wojakowski, 2016, ss. 149–150).

Analiza „wyobrażenia wielokulturowości” czy „wielokulturowości jako faktu kulturowego” wrażliwa jest na odczytywanie aspektu strukturalnego kultury przez odniesienie się do napięcia w procesie kształtowania się indywidualnych i lokalnych wyobrażeń wielokulturowości w kontekście ich współoddziaływania z kontekstami ponadlokalnymi: globalnymi, europejskimi i narodowymi (Wojakowski, 2016, s. 152). Są to owe różne „agregacje społeczne przestrzeni kulturowej” Kurczewskiej, które nie tylko stanowią układy odniesienia dla ustalania różnicy, ale reguły rozpoznawania tego, co jest różnicą. Oznacza to, że w rzeczywistości pozostającej pod wpływem procesów globalizacji wielokulturowość znajduje swoje zaczepienie w wytwarzaniu sytuacji, które mogą być identyfikowane, jako spotykanie się różnych kultur (niekoniecznie etnicznych) w wymiarze diachronicznym i synchronicznym oraz w wytwarzaniu interpretacji które pozwalają na identyfikację określonych sytuacji jako wielokulturowe. Jest też tak, że te pierwsze sytuacje – spektakle wielokulturowe – mogą być ramifikowane przez konstruowane w ich przebiegu interpretacje wielokulturowości, będące wynikiem negocjowania wyobrażeń z różnych poziomów dyskursu publicznego (Wojakowski, 2016, s. 152).

Uwagi końcowe

Na podstawie powyższej analizy można dostrzec, że kategoria wielokulturowości ulega silnym przekształceniom znaczeniowym. Jest to proces naturalny, wymuszony po części przez istotne zmiany w życiu społecznym (na przykład „zróżnicowaniem zróżnicowania” kulturowego w społeczeństwach europejskich). Niemniej jednak istotnym czynnikiem tych przekształceń jest zmiana paradygmatu ujmowania rzeczywistości w naukach społecznych. Zmiana ta daje pierwszeństwo myśleniu w kategoriach relacji międzykultu-

rowych i przestrzeni transnarodowych. Fakt ten nie oznacza jednak złożenia wielokulturowości do lamusa. Jest to niewskazane przede wszystkim z racji stałej obecności tej kategorii w dyskursach publicznych. Można nawet zauważyć, że ta obecność ulega poszerzeniu. Wielokulturowość przyjęła się w krajach Europy Środkowej, bywa też odnoszona do sytuacji, w których faktycznie nie występuje zróżnicowanie etniczne (Dolińska i Makaro, 2013). Dlatego zarysowane tu projekty nowego opisu wielokulturowości wydają się istotnym głosem w odkrywaniu, czym jest współcześnie wielokulturowość, niezależnie od tymczasowości czy też doraźności nowych znaczeń w zmieniającym się świecie.

Bibliografia

- Babiński, G. 1998. *Metodologiczne problemy badań etnicznych*. Kraków: Nomos.
- Bauman, Z. 1995. *Wieloznaczność nowoczesna. Nowoczesność wieloznaczna*. Warszawa: PWN.
- Dolińska, K. i Makaro, J. 2013. *O wielokulturowości monokulturowego Wrocławia*. Wrocław: UW.
- Faist, T. 2000. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Fiń, A., Karnaukh, A. i Wojakowski, D. 2013. Wincientiada w Przemyślu: lokalne święto, jego organizatorzy oraz budowanie marki. W: Kurczewska, J. i Bojar, H. red. *Odświętne tworzenie i propagowanie marek (narodowej, lokalnej, regionalnej) w społecznościach lokalnych. Rola ludzi i instytucji kultury. Raport*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, ss. 16–69.
- Gawkowska, A. 2004. Wspólnotowcy o wspólnotach. Stanowisko współczesnych komunitarystów wobec kwestii wspólnot lokalnych. W: Kurczewska, J. red. *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*. Warszawa: IFiS PAN, ss. 25–41.
- Gordon, M. 1964. *Assimilation in American Life*. New York: Oxford University Press.
- Gordon, M. 1981. Models of Pluralism: The New American Dilemma. *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*. 3, pp. 178–188.
- Grzybowski, P. P. 2008. *Edukacja międzykulturowa – przewodnik. Pojęcia – literatura – adresy*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

- Gupta, A. i Ferguson J. 2004. Poza „kulturę”: Przestrzeń, tożsamość i polityka różnicy. W: Kempny, M. i Nowicka, E. red. *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej. Kontynuacje*. Warszawa: PWN, ss. 267–283.
- Illmer, A. 2010. *Chancellor Merkel says German multiculturalism has 'utterly failed'*. „Deutsche Welle”, 17.10. <http://www.dw.com/en/chancellor-merkel-says-german-multiculturalism-has-utterly-failed/a-6118859> (4.04.2017).
- Krzyżowski, Ł. 2013. *Polscy migranci i ich starzejący się rodzice*. Warszawa: Scholar.
- Kubiak, H. i Paluch, A. red. 1980. *Założenia teorii asymilacji*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kurczewska, J. 2015. Dwa spotkania międzykulturowe: przedstawienia i konteksty. *Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa*. **6**, ss. 28–55.
- Luhmann, N. 2007. *Systemy społeczne*. Kraków: Nomos.
- Malik, K. 2015. The Failure of Multiculturalism. Community versus Society in Europe. *Foreign Affairs*. March–April. <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/failure-multiculturalism> (4.04.2017).
- Rex, J. 1995. *Multi-Culturalism and Political Integration in European Cities*. Maszynopis referatu wygłoszonego na 2nd ESA Conference, Budapeszt, ss. 1–2.
- Rex, J. 1997. The Concept of a Multicultural Society. In: Guibernau, M. and Rex, J. ed. *The Ethnicity Reader. Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Cambridge: Polity Press, pp. 205–220.
- Rezolucja Rady Unii Europejskiej nr 2007/ C 287/01*.
- Smolicz, J. J. 2000. *Współkultury Australii*. Warszawa: Nowa.
- Wojakowski, D. 2002. *Polacy i Ukraińcy. Rzecz o pluralizmie i tożsamości na pograniczu*. Kraków: Nomos.
- Wojakowski, D. 2007. *Swojskość i obcość w zmieniającej się Polsce*. Warszawa: IFiS PAN.
- Wojakowski, D. 2013. Kłopoty z pograniczem. Socjologia wobec tradycji i ponowoczesności. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie*. **65**, ss. 419–431.
- Wojakowski, D. 2015. Wielokulturowość jako wartość w społeczności lokalnej pogranicza. W: Bieńkowska, M. i Żelazny, W. red. *Pogranicza*. Białystok: Wyd. UwB, ss. 71–87.
- Wojakowski, D. 2016. Wielokulturowość w interpretacjach i działaniach lokalnych. Przypadki z pogranicza polsko-ukraińskiego. *Pogranicze. Studia Społeczne*. T. XXVII, cz. 2, ss. 149–161.

https://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/intercultural-dialogue_en (4.04.2017).

The new robes of multiculturalism – cultural spectacles and colloquial discourses

Abstract: The article indicates the theoretical and social contexts of the rise of multicultural theory and its contemporary critique. Recent problems with multiculturalism are associated with the simplification of that concept in public discourse, some relevant changes of modern societies as well as the changes in the scientific interpretation of the social world. Regardless of those changes, multiculturalism still remains a significant part of public discourse. The goal of the article is to show two new concepts of multiculturalism, which take into account the paradigmatic change in social sciences: the culture of difference as the supra-framework which is revealed in cultural performances; and the multiculturalism as a cultural fact negotiated in public discourse.

Keywords: multiculturalism, cultural performance, public discourse

Translated by Dariusz Wojakowski